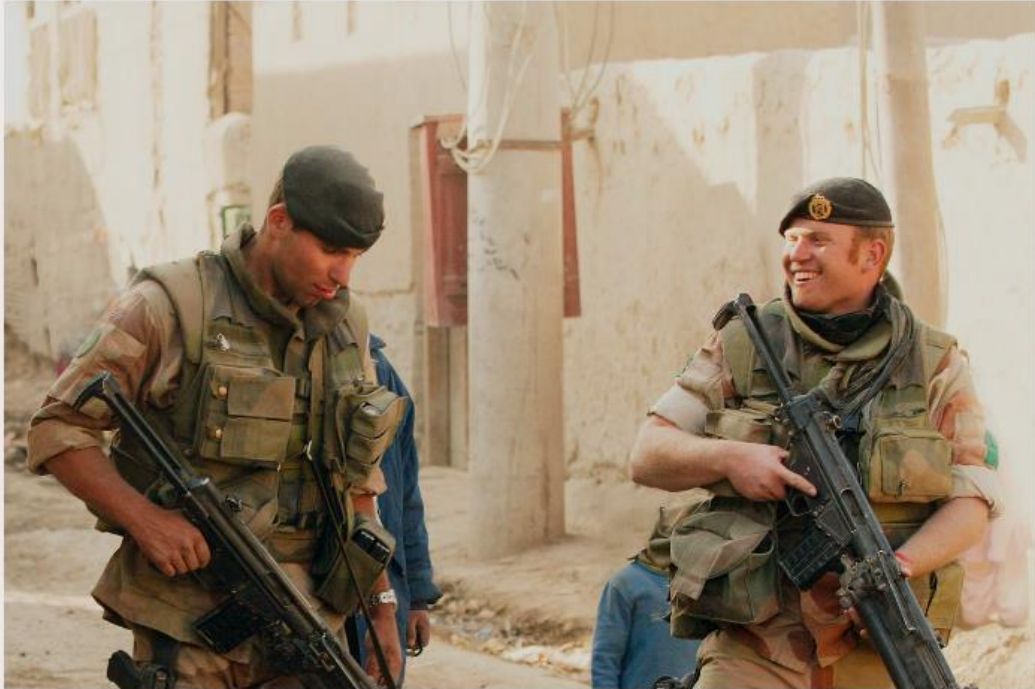

Hvem er veteranen? PTSD og «Moral Injury»

Psykolog Trygve S. Irgens
Helse Sør-Øst/ Spesialisthelsetjenesten/ DPS Elverum

Afghanistan-undersøkelsen 2020

Veteraners erfaringer, helse og livskvalitet etter tjeneste i Afghanistan 2001-2020.

Oppdatert: 31. mars 2023 10:14

- Ca 100 000 norske veteraner i intops siden WW2
- Psykisk helseproblemer blant Afghanistan-veteraner er økende, ref Afghanistan-undersøkelsen 2020
- 10% hadde pådratt seg en eller flere psykiske helseplager (Bøe et.al., 2021)
- Posttraumatisk stress (PTSD) er en vanlig diagnose. En tilleggstilstand kan være Moral Injury* (MI)
- Personer som har deltatt i internasjonale operasjoner, har rett til helsehjelp fra Forsvaret i ett år etter endt tjeneste. Deretter overføres de til sivilt hjelpeapparat.

*Belastninger man kan bli påført når man utfører eller er vitne til handlinger som bryter med ens indre moralske kompass, f.eks. ser at barn bli skadet eller drept.

Utfordringer med veteraner og helsehjelp (Haarset & Sørdal, 2022)

- Mistillit: Høy beredskap, kultur for å ordne opp selv
- Manglende interesse og kritiske holdninger fra sivilsamfunnet
- Frykt for moralsk fordømmelse
- Flertallet foretrekker militær helsehjelp
- Moral Injury: «Moralsk skade», utbredt blant militære, lite kjent blant klinikere, kan gi alvorlig PTSD.

Veteraner og sivil helsehjelp

- Ingen spesielle rettigheter som gruppe – får behandling iht funksjonsfall.
- Henvisning til DPS via fastlege eller annen henviser, som alle andre
- Opp til den enkelte kommune å evt gi spesialiserte tilbud (f.eks. gruppetilbud v/DPS Moss tidligere)

Hva er spesielt med veteraner?

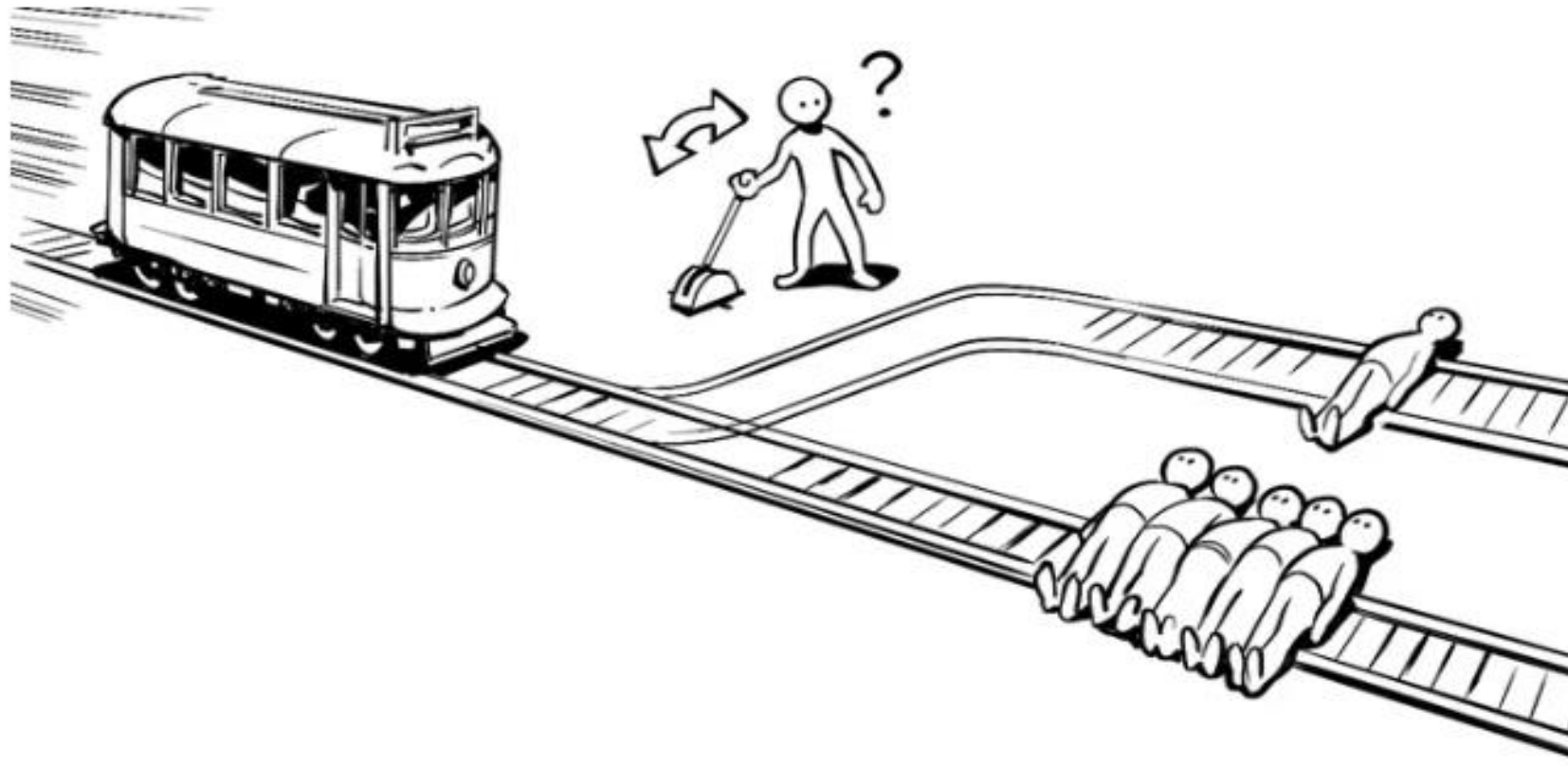
- Kultur og skam:
 - «Jeg fikser dette, jeg må stå i det, ikke vær svak, jeg er jo en kriger!»
 - «Suck it up!»
 - «Slutt å syt – begynn å yt!»
 - Fra ressurssterk til «taper»?
- Konsekvenser av å si ifra:
 - Sikkerhetsklarering?
 - Ikke mer intops?
 - Fremtid mtp utdanning (politi, fengselsvesen, toll)
- Tillit:
 - Behandlers militære forståelse: **Krig, stammespråk, kultur, humor**
 - Krig = høyt beredskapsnivå = mistenksom

Moral Injury – Moralsk skade

«Brudd på ens indre moralsk kompass»

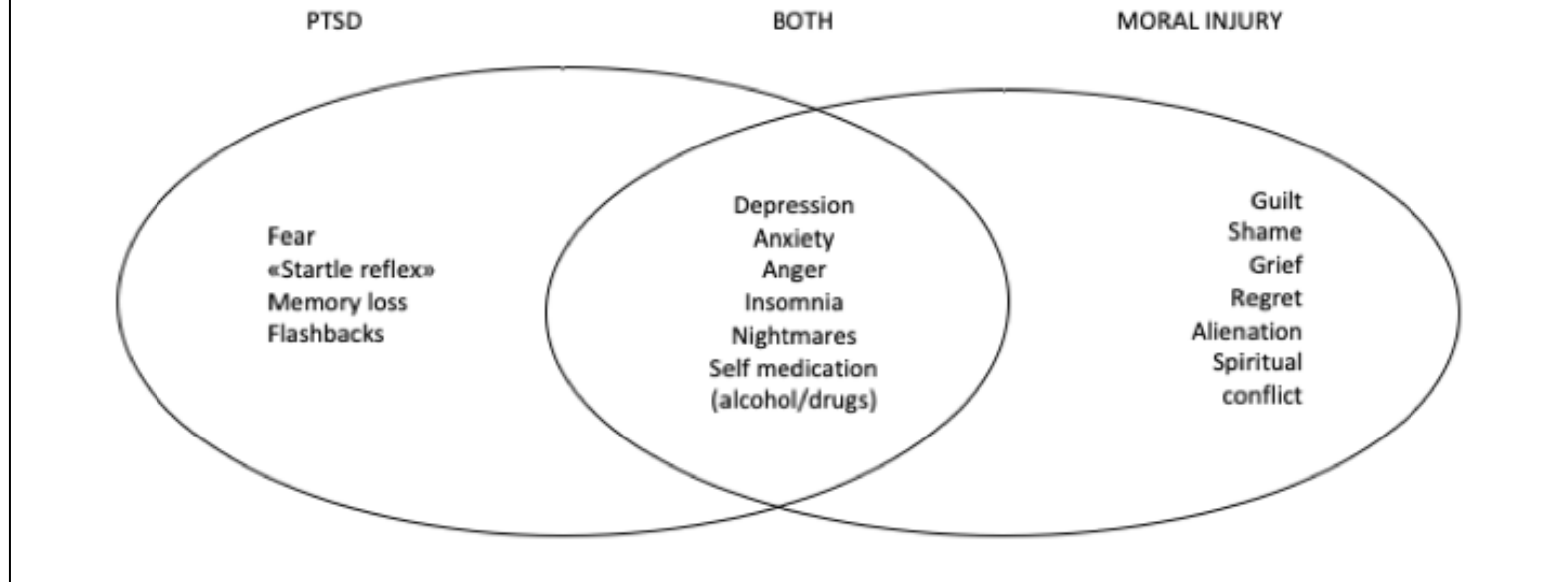

Moralsk skade

*«Psykisk ubehag, kjennetegnet av skyld, skam, påtrengende tanker og selvforakt—
fordi man har gjort noe, unnlatt å gjøre noe, eller observert noe som bryter med
ens indre moralske kompass»*

(Irgens, 2023; Oversatt fra og basert på Drescher, Foy, Litz, Kelly, Leshner, & Schultz, 2011; Jinkerson, 2016; Koenig, 2018; Litz, Stein, Delaney, Lebowitz, Nash, Silva & Maguen, 2009; Shay, 2014).

Symptoms of moral injury and PTSD (Based on Bryan et al., 2018; Delima-Tokarz, 2016; Jinkerson, 2016).

PTSD:

Oppstår som forsinket eller langvarig reaksjon på en belastende livshendelse eller situasjon (av kort eller lang varighet) av usedvanlig truende eller katastrofal art, som mest sannsynlig ville fremkalt sterkt ubehag hos de fleste. Innen 6 mnd etter hendelsen.

(ICD-10)

MI:

Foreligger ikke p.t. noen diagnose

Eksempler – Norske veteraner

- Soldat fra Telemark bataljon i Afghanistan.
- Norsk offiser som FN observatør i Afrika

HELSE SØR-ØST

Diagnostikk

- P.t. ingen grenseverdi for når en handling innfrir kriterier for moralsk skade; skalaer er fortsatt under evaluering/ utvikling
- Moral Injury Events Scale (**MIES**) – 9 item
- Moral Injury Questionnaire – Military Version (**MIQ-M**) – 19 item
- Moral Injury Symptom Scale - Military Version, Long Form (**MISS-M-LF**) – 45 item, Scorer 10 dimensjoner av moralsk skade
- Utfordringer:
 - Feilkilde: «Grenseoverskridende handling» («Jeg så noe som var moralsk feil»)
 - Vanskelig å designe en presis skala for hendelser som omfavner de fleste etiske faktorer.

Oppsummering

Moralsk skade

- *«Psykisk ubehag, kjennetegnet av skyld, skam, påtrengende tanker og selvforakt– fordi man har gjort noe, unnlatt å gjøre noe, eller observert noe som bryter med ens indre moralske kompass».*
- *Moralsk dissonans*
- *PTSD og MI har mange likheter*

Behandling:

- *Mange behandlinger kan gi god effekt: Det handler om skyld, skam, angst og PTS.*